

Ko se šolsko svetovalno delo iz šolskega kabineta preseli na svetovni splet

When School Counselling Moves from the School Office to the World Wide Web

Mag. Tajana Brajović Palamar

OŠ Tabor Logatec

5

Izvleček

Zgodila se je epidemija bolezni. Izredni dogodek. V praksi smo bili svetovalni delavci pred novimi izzivi: 1) omogočiti splošne nasvete za lažje soočanje z razmerami, v katerih smo se znašli vsi, 2) omogočiti podporo in spremljanje posameznikov s težavami in 3) izvajati čim več načrtovanih dejavnosti. Pri soočanju s temi nalogami smo svetovalni delavci iskali rešitve in izvajali različne dejavnosti. Zanimalo me je, kako so bili različni deležniki vzgojno-izobraževalnega prostora v času epidemije seznanjeni z dejavnostmi šolske svetovalne službe ter kako so jih ovrednotili. Opravili smo anonimno spletno anketo, ki so jo lahko izpolnili učenci, starši in učitelji. Večina anketirancev je pozitivno ovrednotila dejavnosti šolske svetovalne službe. Prispevek je lahko v pomoč pri načrtovanju izvajanja šolskega svetovalnega dela na daljavo, obenem pa odpira nekatere strokovne vidike, ki jih je še treba ustrezno opredeliti.

Ključne besede:

izredne razmere, šolanje na daljavo, šolsko svetovalno delo na daljavo

Abstract

There was an epidemic. An extraordinary event. In practice, we, school counsellors, were faced with new challenges: 1) providing general advice for easier coping with the situation we have found ourselves in; 2) providing support to and monitoring individuals with difficulties; 3) carrying out as many planned activities as possible. When tackling these tasks, school counsellors looked for solutions and carried out diverse activities. The article takes a look at how well various actors in the educational arena were acquainted with the activities of the school counselling service during the epidemic, and how they evaluated said activities. An anonymous online survey was set up for this purpose; it could be filled out by pupils, parents and teachers. The majority of respondents positively evaluated the activities of the school counselling service. The article may be of help in planning the implementation of distance school counselling; moreover, it broaches a few technical aspects that have yet to be properly addressed.

Keywords:

extraordinary circumstances, distance education, distance school counselling

Uvod

Slovenija je 12. marca 2020 zaradi naraščanja števila okužb s koronavirusom razglasila epidemijo (Vlada Republike Slovenije 2020). Skladno s tem je z namenom varovanja zdravja ljudi v državi začel 16. marca 2020 veljati Odlok o začasni prepovedi zbiranja ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja ter univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih (PIS 2020). Ta je začasno prepovedal zbiranje ljudi v zavodih s področja vzgoje in izobraževanja. Šolske dejavnosti, kot smo jih bili vajeni in jih poznali, so se prekinile. Uradne informacije in usmeritve pristojnih institucij s področja šolstva so dogodkom le stežka ažurno sledile. V prvi fazi je bil poudarek na vzpostavljanju sistema izobraževanja (bolj pouka) na daljavo.

Podrobnejših smernic, kakšno naj bi bilo šolsko svetovalno delo na daljavo, ni bilo. Strokovne smernice, ki ji je izdal Zavod za šolstvo 25. marca 2020 (Logaj idr. 2020), so za področje svetovalne službe navajale, naj »šola informira starše in učence o načinih in možnostih sodelovanja s svetovalno službo« in »svetovalna služba naj bo na voljo za morebitne stiske staršev ali otrok«.

Delo šolske svetovalne službe na daljavo

Tako opredeljen koncept dela so si lahko različni deležniki vzgojno-izobraževalnega prostora razlagali precej različno. Nekateri so vztrajali pri tem, kar je bilo neposredno navedeno v zgoraj omenjenih smernicah, torej šolska svetovalna služba naj v času prekinitve vzgojno-izobraževalne dejavnosti na šolah opravlja le naloge, ki se navezujejo na obravnavo morebitnih stisk staršev in otrok. Nekateri pa so omenjene smernice razumeli kot podlago, ki je v času, ko se je vzpostavljala pouk na daljavo, tudi šolski svetovalni službi omogočila nadaljevanje njenih delovnih nalog na čim več področjih. Nobena institucija v tem času namreč šolski svetovalni službi ni omejila izvajanja posameznih delovnih nalog niti po področjih niti

glede na način opravljanja dela. To verjetno izhaja tudi iz upoštevanja Programskih smernic svetovalne službe v osnovni šoli (Čačinovič Vogrinčič idr. 2008), v katerih je navedeno, da svetovalna služba, ko gre za strokovna vprašanja, o načinih svojega dela odloča avtonomno. Nikjer tako niti ni bilo opredeljeno, da šolska svetovalna služba določenih delovnih nalog v času prekinitve vzgojno-izobraževalnega procesa v šolah ne bi mogla ali smela opravljati na daljavo.

Glavni namen izobraževanja na daljavo v izrednih razmerah je bil (povzeto po Logaj idr. 2020): ohranjanje stika učencev z vzgojno-izobraževalnim področjem, vzdrževanje dosežene ravni znanja pri učencih in spodbujanje učencev k doseganju ciljev v skladu z učnimi načrti.

Obenem pa ne gre pozabiti, da je bil poleg navedenih eden izmed glavnih namenov vzpostavitve izobraževanja na daljavo tudi spodbujanje učencev k proaktivnemu delovanju ter skrbi za svoje znanje in razvoj (Logaj idr. 2020). **Prav skrb za optimalni razvoj otroka je eden izmed temeljnih ciljev svetovalne službe** (Čačinovič Vogrinčič idr. 2008). **Smiselno je torej bilo, da je tudi šolska svetovalna služba v izrednih časih na daljavo izvajala čim več svojih dejavnosti in tako pomagala soustvarjati pogoje za doseganje tega cilja.**

V prvih dneh vzpostavitve izobraževanja od doma sem ocenila, da je bilo po načelu aktualnosti najpomembnejše izvajati a) preventivne in svetovalne dejavnosti, namenjene širšemu krogu udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa, in b) omogočiti dejavnosti pomoči čim širšemu krogu udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa. Navedenim dejavnostim so razmeroma hitro sledile tudi c) dejavnosti načrtovanja in evalvacije.

V sklopu preventivnih in svetovalnih dejavnosti sem v prvem tednu izobraževanja na daljavo v spletni obliki učencem, učiteljem in staršem pripravila informativno-svetovalne vsebine z naslednjih področij: a) organizacija dnevnih dejavnosti med izobraževanjem na daljavo (ki je vsebovala tudi konkreten primer urnika z dnevnimi dejavnostmi), b) prepoznavanje tesnobe in spoprijemanje z njo, c) načini za preživljanje

Glavni namen izobraževanja na daljavo v izrednih razmerah je bil:

- ohranjanje stika učencev z vzgojno-izobraževalnim področjem,
- vzdrževanje dosežene ravni znanja pri učencih,
- spodbujanje učencev k doseganju ciljev v skladu z učnimi načrti.

prostega časa v času izrednih razmer in č) splošne informacije o konfliktih, do katerih prihaja doma, in ravnanju v primeru družinskih konfliktov in družinskega nasilja. Vsebine so bile vsebinsko premišljene in z namenom čim širše uporabe med naslovniki tudi poljudno predstavljene. Gradiva so vsebovala kontaktne podatke šolske svetovalne službe ali drugih institucij, kar je zainteresiranim uporabnikom omogočalo vzpostavitev stikov za individualno svetovanje in izvedbo morebitnih dejavnosti pomoči. Do vsebin so lahko uporabniki dostopali na spletni strani šole. Na te vsebine se je navezovala uporabljena anketa.

Na področju karijerne orientacije je bila do vzpostavitve izrednih razmer večina dejavnosti šolske svetovalne službe (npr. dejavnosti, načrtovane za celotni oddelek učencev, individualni pogovori z učenci, informiranje staršev) že opravljenih. Za nami so bili tudi že informativni dnevi na srednjih šolah, kar je bistveno olajšalo nastali položaj. Učenci so v šoli prejeli prazne obrazce za prijavo v prvi letnik srednje šole. Informacije glede izpolnjevanja prijav (skupaj s konkretnim primerom izpolnjenega prijavnega obrazca) in njihovega posredovanja na srednje šole je šolska svetovalna služba nato posredovala v elektronski obliki staršem devetošolcev. Ocenila sem, da za učence, ki so se vpisovali na srednje šole brez posebnih pogojev vpisa, ni bilo smiselno čakati s prijavi, saj so bili prijavnimi postopki že v teku, učenci pa že odločeni glede prijav. Pomoč pri težavah z izpolnjevanjem obrazcev ali glede posebnosti vpisa na posamezno srednje šole sem opravila večinoma po elektronski pošti.

V nekaj primerih je pomoč glede postopkov vpisa na srednje šole potekala posredno prek izvajalk dodatne strokovne pomoči, s katerimi so bili v kontaktu starši oz. učenci z dodatno strokovno pomočjo. Če bi nas izredne razmere doletele prej, kot se je zgodilo tokrat, ocenjujem, da bi bilo mogoče večino bistvenih dejavnosti karijerne orientacije, ki jih opravljamo na osnovnih šolah, izvesti z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije.

V sklopu dejavnosti pomoči sem vzpostavila neposredni stik s strokovnimi delavci šole, pa tudi s posameznimi starši in učenci. Pri tem sem uporabljala spletno pošto, konferenčne klice in telefonske pogovore. S starši, ki so se obračali po pomoč, sem bila v stiku prek spletne pošte. V posameznih primerih sem dejavnosti pomoči izvajala posredno, npr. s svetovanjem izvajalkam dodatne strokovne pomoči, na katere so se s težavami obrnili starši ali učenci.

Na podlagi izkušenj, ki smo jih pridobili po prvih dneh izobraževanja na daljavo, smo v sodelovanju z izvajalkami dodatne strokovne pomoči pripravile tudi nasvete za učinkovitejše izvajanje izobraževanja na daljavo za učitelje. To je bil primer, ko so se preventivne dejavnosti in dejavnosti pomoči nadaljevale v dejavnosti načrtovanja in evalvacije. Te sem nadaljevala še s kratko anketo, katere izsledke predstavljam v tem prispevku. Namenjena je bila pridobivanju splošnih vtisov o izobraževanju na daljavo ter evalvaciji dotedanjih preventivnih in svetovalnih dejavnosti šolske svetovalne službe z namenom nadaljnjega načrtovanja šolskega svetovalnega dela v izrednih razmerah.

Evalvacija opravljenega dela

Zanimalo me je, ali so bile svetovalne vsebine, ki sem jih objavila na spletni strani, naslovnikom znane (so bili z njimi seznanjeni) in uporabne. Ugotoviti sem želela, ali so različni uporabniki svetovalne vsebine prepoznali za koristne pri soočanju z izrednimi razmerami, ki so nastale. Zanimalo me je tudi, ali so ti udeleženci prekinitev pouka v šoli doživljali kot stresno in pogrešali pouk v šoli. Glede na odzive, ki sem jih spremljala, sem pričakovala, da bo tako.

S pomočjo odprtokodne aplikacije 1KA sem oblikovala preprosto anketo, ki je bila zasnovana tako, da so jo lahko izpolnjevali tako učenci kot njihovi starši in učitelji. Povezava do ankete je bila objavljena na spletnem naslovu, na katerem sem objavljala svetovalne vsebine. Anketa je bila za izpolnjevalce anonimna, sodelovanje v njej prostovoljno. Izpolnilo jo je približno 42 odstotkov učiteljev šole in 17 odstotkov učencev od četrtega do devetega razreda. Deleža sodelujočih staršev na podlagi zbranih podatkov ni bilo moč oceniti.

Skoraj polovica udeležencev je bilo seznanjenih z objavo spletnih svetovalnih vsebin šolske svetovalne službe. Med udeleženci, ki so bili seznanjeni s svetovalnimi gradivi, je velika večina ocenila vsebino teh gradiv za koristno. Le manjši delež pa si je posamezna svetovalna gradiva tudi prebral. Približno tretjina udeležencev je navedlo, da z vsebinami niso bili seznanjeni, pri čemer so izrazili svojo namero, da jih bodo poiskali. Manj kot petina udeležencev je navedlo, da jih svetovalna gradiva ne zanimajo.

Načrtovanje šolskega svetovalnega dela v sklopu šolanja od doma in odprta vprašanja

Izsledki ankete so pokazali, da so različni deležniki vzgojno-izobraževalnega procesa prvi teden šolanja od doma zaznavali kot razmeroma naporen, stresen. Večina jih je skladno s tem poročala, da pogrešajo pouk v šoli. Tak odziv je glede na poznavanje odzivanja v stresnih situacijah do neke mere pričakovan. Situacije, ki so neznane in zahtevne, v ljudeh zbudijo stresne reakcije, s katerimi se skušajo s stresom spoprijeti ali situaciji ubežati (znani »boj ali beg«) (več v: Jeriček Klanšček in Bajt 2015).

Spoprijemanje s stresnimi situacijami terja čas in napor, katerega smo v večji meri pripravljeni vložiti, če smo za doseg ciljev motivirani. Šolanje otrok od doma v izrednih razmerah pa ni bila želja, temveč zahteva nastalih razmer, s katero smo se

morali spoprijeti tako strokovni delavci kot starši in učenci. Iz spremljanja odzivov mnogih pa je bilo zaznati, da so ob tej zahtevi občutili odpor, tesnobo in nezaupanje, kar je še krepilo stresnost nastalih razmer.

Spletne svetovalne vsebine na temo organizacije pouka v času šolanja od doma, spoprijemanja s tesnobo, načinov preživljanja časa v obdobju »#ostanidoma« in ravnanja v primeru družinskih konfliktov in nasilja v družini, ki jih je udeležencem vzgojno-izobraževalnega prostora ponudila šolska svetovalna služba, so v veliki meri ocenili kot koristne. To so torej vsebine, ki jih je smiselno vključiti v nabor svetovalnih in preventivnih dejavnosti, ki jih šolska svetovalna služba lahko na daljavo ponudi uporabnikom v izrednih razmerah, kakršnim smo bili priča. Razmisliti je, kako bi o spletnih svetovalnih vsebinah še bolj učinkovito informirali udeležence vzgojno-izobraževalnega prostora.

Ugotovila sem, da je manjši delež udeležencev navajal nezanimanje za svetovalne vsebine. Ne pozabimo, da svetovalni proces temelji na prostovoljnosti. Smiselno je torej, da šolska svetovalna služba v izrednih razmerah ponudi širok nabor aktualnih tem s svetovalno vsebino, uporabniki pa bodo glede na svoj položaj in potrebe posegali (ali pa ne) po njih oz. izbirali med njimi. Zdi se mi ključno, da šolska svetovalna služba posebno pozornost nameni tudi temu, da so vsebine razumljive in na voljo čim širšemu krogu naslovnikov ter da vsebujejo kontaktne podatke (npr. e-naslov, številko SOS telefona), ki bodo zainteresirane vodili do možnosti osebne svetovanja, pomoči (podobno tudi: Juriševič 2020).

Kot največjo težavo svetovalnega dela na daljavo vidim predvsem odsotnost ali vsaj pomanjkanje osebne stika, ki bi omogočal izvedbo številnih dejavnosti, ki jih svetovalna služba navadno opravlja v šolskih razmerah. Če naštejemo samo nekatere: presejanje in ocena učnih težav (npr. Brajović 2019a), preventivne delavnice (npr. Brajović 2019b), opazovanje otrok v šolskih razmerah, sprotni stiki z učenci, ki pripomorejo k ohranjanju odnosa z njimi.

Ob nezmožnosti osebnega stika so tako postale nekatere naloge šolske svetovalne službe praktično neizvedljive (recimo ugotavljanje pripravljenosti za všolanje ali psihološko testiranje v sklopu identifikacije nadarjenosti). V primeru, da bi razmere, ki osebni stik onemogočajo, trajale dlje časa, bi bilo treba znotraj svetovalne stroke domisliti nove načine, ki bi za te in podobne težave zagotovili strokovno sprejemljive rešitve (npr. časovni zamik določenih dejavnosti).

Področje, ki bi ga bilo treba v primeru nadaljevanja izobraževanja na daljavo urediti, je tudi varovanje osebnih podatkov. Šolska svetovalna služba na šolah namreč dostopa do številnih, tudi občutljivih osebnih podatkov, jih hrani in obdeluje. Na šolah imamo večinoma izdelane protokole varovanja osebnih podatkov naših uporabnikov, ki se nanašajo na do sedaj znane situacije in ne opredeljujejo primerov ravnanja z občutljivimi osebnimi podatki v primeru izobraževanja na daljavo, kakršen se nam je pripetil. Tega področja v prvem mesecu šolanja na daljavo pristojne institucije niso uspeli urediti, kljub temu da se vprašanje ni nanašalo zgolj na delo šolske svetovalne službe. Iz prakse vemo, da so mnogi učitelji in izvajalci dodatne strokovne pomoči z učenci in njihovimi starši vzpostavljali telefonske in konferenčne stike na daljavo s pomočjo različnih mobilnih aplikacij. Kako je bilo v teh primerih urejeno varovanje osebnih podatkov učencev in njihovih staršev ali drugih družinskih članov? Ali lahko šolski svetovalni delavec iz zavarovanih šolskih prostorov v času izrednih razmer vzame domov v obdelavo osebno mapo učenca, ki potrebuje pomoč in svetovanje? Pod katerimi pogoji? Kdo odloča o tem? Ali je to v izrednih razmerah, ki smo jim bili priča, sploh vprašanje? Kako pa je v primeru, ko se pokaže potreba, da bi šolska svetovalna služba pri načrtovanju pomoči otroku navezala stik z zunanjo institucijo – ali šolski svetovalni delavec te naloge lahko opravlja od doma, z uporabo lastne informacijsko-komunikacijske tehnologije? Kako naj otroci s šolskim svetovalnim delavcem vzpostavijo varen stik v primeru nasilja v družini, če komunikacija z njimi poteka prek informacijsko-komunikacijske opreme njihovih staršev, ki so lahko med

pogovorom navzoči? Ali je bila upravičena zahteva nekaterih vodstvenih delavcev, ki so šolskim svetovalnim delavcem »predpisali«, naj se pri svojem delu posnamejo in posnetke objavijo na spletnih straneh šole? Katere izmed svojih delovnih nalog šolski svetovalni delavec lahko izvaja od doma, ne da bi bilo pri tem pomembno ogroženo varovanje osebnih podatkov uporabnikov? In ali je s tem, ko je šolski svetovalni delavec – ob odsotnosti drugih možnosti – na razpolago učencem, staršem in učiteljem dal svojo osebno telefonsko številko, tudi sebi prikrajšal pravico do svoje zasebnosti? Ali je vsak šolski svetovalni delavec v sklopu lastne strokovne presoje, glede na okoliščine, v katerih se znajde, upravičen, da se avtonomno opredeli glede odgovorov na zgornje dileme in vprašanja? Menim, da je ta (in podobna) vprašanja smiselno premisliti znotraj stroke in nanje poiskati sprejemljive odgovore.

Ob koncu naj navedem še področje, ki se mi zdi s strokovnega vidika pomembno. Tekom izobraževanja na daljavo so nekateri starši poročali o vedenjih otrok, ki so jim bila do tedaj neznana, tudi nesprejemljiva, npr. otroci niso želeli več opravljati šolskih nalog, upadla jim je motivacija za šolsko delo. Tudi če so jim starši grozili ali jih kaznovali, ni posebno pomagalo. Ali je to znak, da bi lahko imele daljše obdobje izobraževanja na daljavo ob sočasnih omejevalnih ukrepih, ki so bili v veljavi (npr. prepoved druženja, ki je ena temeljnih razvojnih potreb otrok in mladostnikov), negativne posledice na duševno blagostanje otrok in posledično na njihove izkazane zmožnosti za šolsko delo in učenje? Če bi se navedeno v raziskavah pokazalo, kakšen bo skorajšnji in dolgoročnejši odziv svetovalne stroke na to?

Za konec

Izobraževanje na daljavo ob sočasnih omejevalnih ukrepih, ki so vplivali na naš vsakdan v času epidemije covid-19, se je izkazalo kot stresno in razmeroma zahtevno za različne udeležence vzgojno-izobraževalnega prostora. V Sloveniji in širše v svetu doslej še ni bilo tovrstnih primerov, ko bi bile celotne generacije

šolajočih se otrok in mladostnikov primorane zapustiti šolske klopi in nadaljevati šolanje od doma. Šele s sprotnim delom smo ustvarjali različne prakse, ki jih bo sedaj smiselno evalvirati in obenem odgovoriti na vprašanja in strokovne dileme, na katera smo

naleteli med svojim delom. Pri evalvaciji novih praks si bomo, podobno kot je predstavljeno v prispevku, zagotovo lahko pomagali z vprašalniki, namenjenimi udeležencem vzgojno-izobraževalnega prostora. ■

Viri

Brajović, T. (2019a). Vloga šolskega svetovalnega delavca pri ugotavljanju učnih težav učencev: sistematični pristop. *Šolsko svetovalno delo: revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih*, 23,1, 36–42.

Brajović, T. (2019b). Preventivne dejavnosti šolske svetovalne službe. *Zaključna konferenca projekta Varni brez nasilja. Preventiva nasilja za zdravje in psihosocialno dobrobit otrok in mladih*, 11. 10. 2019, Vrhnika.

Čačinovič Vogrinčič, G. idr. (2008). *Programske smernice. Šolska svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Jeriček Klanšček, H. in Bajt, M. (2015). *Ko učenca stresa stres in kaj lahko pri tem naredi učitelj*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Juriševič, M. (2020). Kaj v tem obdobju izrednih razmer počnemo psihologi na področju vzgoje in izobraževanja? Dostopno na: http://www.dps.si/wp-content/uploads/2020/05/6_Vzgojainizobra%C5%BEevanje.pdf (15. 5. 2020).

Logaj, V. idr. (2020). *Izvajanje izobraževanja na daljavo v izrednih razmerah. Strokovna navodila za ravnateljice in ravnatelje osnovnih šol*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Pravno-informacijski sistem RS. (2020). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODLO2009#> (16. 3. 2020).

Vlada Republike Slovenije. (2020). Dostopno na: <https://www.gov.si/novice/2020-03-12-slovenija-razglasila-epidemijo-novega-koronavirusa/> (2. 3. 2020).

